

Pretopia

JOHAN MALCORPS

Stefaan Vandist, *Pretopia*, Lannoo Campus, 2022, 350 p.

Pretopia van Stefaan Vandist is een luxueus uitgegeven boek met drieëndertig 'inspirende toekomstscenario's voor duurzame ondernemers'. Een optelsom van diverse oplossingen, zo noemt de auteur het ook, of een papieren tinder waarbij je van het ene duurzame toekomstproject naar het andere kan swipen. De auteur gelooft meer in het instrument van de *pretopie* dan in dat van de utopie. Een pretopie is voor hem 'een mentale (en vaak ook fysieke) ruimte waar met de toekomst geëxperimenteerd kan worden en van waaruit een bestendige stroom beschavingsupdates en -upgrades haar weg kan vinden naar de samenleving'. En scenario's ziet hij als 'korte getuigenissen uit een denkbeeldige toekomst, maar wel gebaseerd op trendwaarnemingen in het heden'.

Negen sleutels

Stefaan Vandist stelt ook negen sleutels voor, methodes waarmee de brug gemaakt kan worden van de wereld van vandaag naar de wereld van morgen: zo onder meer het scenario-denken als dusdanig, het transitie-model, toekomstlenzen die zorgen voor inspiratie, het denken in verschillende

oorzakelijke lagen, een design-sprint als alternatief voor het eeuwige brainstormen en de *sustainability sweetspot*: het samengaan van duurzaam en aangenaam, of nog het triple F-model: het combineren van *Fun*, *Facts* en *Faith*.

Antwerpen 2052

Het boek begint sterk met een korte schets van vier mogelijke toekomstscenario's voor de stad Antwerpen in 2052. Zo kunnen we belanden in een *pampermaatschappij*, waar het verlenen van zorg de hoogste vorm van waardecreatie wordt en mensen chemisch vrolijk gehouden worden met precisie-narcotica. In het scenario van de *ecodictatuur* leidt de escalerende klimaatcrisis ertoe dat van bovenuit *geo-engineering* wordt opgelegd. Steden worden verdicht, regio's rond de metropolen worden ontruimd en vrij gegeven voor natuur en koolstofopslag. De duurzame transitie van de Antwerpse haven is mislukt, er is enkel nog ruimte voor *urban mining* van materialen uit het verleden. Voedsel is vijf keer duurder geworden, er is het probleem van verdoken honger. In het *vrije val*-scenario zoekt men oplossingen buiten

de planeet: de milieuverwoesting is massaal, er is mondiale schaarste en groeiende ongelijkheid. Buitenaardse kolonies, terravorming en mijnbouw in de ruimte zijn aan de orde. Ten slotte is er het meest optimistische scenario: het *sybiosceen*: mens, technologie en natuur versmelten tot een regeneratieve wereld. Gezondheid van mens en planeet zijn hetzelfde. In DAE's (*decentralised autonomous entities*) worden regeneratieve technologieën uitgetest. Men beseft dat alle leven samenhangt (interdependentie), de natuurlijke *commons* worden hersteld en er komt zelfs een Parlement van de Commons.

Een stroom van projecten en ideetjes

De scenario's worden naast mekaar geplaatst. Ze zijn alle even (on)waarschijnlijk en er wordt geen oordeel geveld. Dat is ook de manier van werken die Stefaan Vandist in de rest van zijn boek hanteert. In de drieëndertig toekomstverkenningen beschrijft Vandist in vogelvlucht diverse interessante projecten, evoluties en experimenten in het heden, die uitzicht geven op een bepaald soort toekomst. Dat is de sterkte van het boek: het is een fontein van inspiratie en creativiteit, en het gaat steeds over bedrijven of projecten die vandaag al actief zijn in eigen land of in het buitenland. Dus geen utopieën, maar voorafschaduwingen van wat straks misschien op grote schaal realiteit zal worden. Spijtig genoeg is de indeling van de projectenstroom niet altijd even logisch en een register van projecten ontbreekt. Swipen op papier is mogelijk, een interessant project of idee terugvinden veel moeilijker.

Ecologisch pragmatisme

Vandist kiest uitdrukkelijk voor 'ecologisch pragmatisme': de urgentie van de klimaatcrisis duldt geen dogmatische verkramptheid meer. 'Je verandert de wereld niet door de bestaande realiteit te bevechten. Je verandert ze door iets nieuws te creëren dat het bestaande overbodig maakt'. Hij gaat voor 'upstream innovatie', waardoor bewustmaking en gedragsverandering minder nodig zijn. 'Het idee dat een beter milieu begint bij jezelf, is steeds meer achterhaald.' Hij kiest voor een zo positief mogelijk verhaal. De term 'ecologische voetafdruk' (die op nul gebracht moet worden)

wil hij vervangen door 'positieve handdruk', want die mag eindeloos groot zijn.

In die filosofie zijn voor hem alle innovaties even welgekomen. Maar daarin schuilt ook de zwakte van dit boek. De auteur houdt zich pijnlijk afzijdig, springt van het ene project naar het andere. Projecten worden dikwijls onvoldoende in een bepaalde context geplaatst. De research naar algenkerosine van ExxonMobil is dan evenwaardig aan de inspanningen van bijvoorbeeld de Stichting Noordzeeboerderij in Nederland of de Blauwe Cluster in Vlaanderen op het vlak van de ontwikkeling van zilte landbouw of blauwe industrie. Sociale of democratische bekommernissen komen te weinig aan bod. Rond stadsontwikkelingsprojecten als The Line in Saoedi-Arabië of het prestigeproject van de Chinese leider Xi Jinping te Xiong'an is echt wel meer duiding nodig.

Alle projecten evenwaardig?

Zo wordt de 15-minutenstad van burgemeester Hidalgo van Parijs of de Gentse leefstraten op dezelfde lijn geplaatst als het idee van vliegende autobussen en drone-taxi's met start- en landingsplaatsen op hoge gebouwen. Of met een project rond slimme lantaarnpalen waar je ook je elektrische wagen kan opladen.

Burgerplatformen en het initiatief bewustbezorgd.nl worden geplaatst naast een netwerk van digitale pashokjes, gerobotiseerde sorteercentra en het kassavrij winkelen, de ultrasnelle leveringen en spotgoedkope cloudcomputing van Amazon.

Kritische overwegingen worden soms vermeld, maar zonder dat de auteur zelf kleur bekent. Zo vermeldt hij de kritiek dat een groeiende vloot van zelfrijdende wagens tot nog meer congestie kan leiden en citeert hij de principes die Robin Chase formuleerde rond deelmobiliteit.

In de voedseltransitie heeft hij het over cyberboerderijen en over een artificieel brein dat met hulp van EEG-scans hersengolven van mensen kan interpreteren en zo hun voedselsmaak kan achterhalen. In hetzelfde hoofdstuk heeft hij het over voedselbossen en *zero waste* restaurants. Dan verdedigt hij weer het model van

regeneratieve landbouw als alternatief voor biologische landbouw en geeft hoog op van een project als reNature en hun samenwerking met voedings- en textielmultinationals die hun klimaatverplichtingen willen nakomen. Hij heeft het over de verrassende allianties rond laboratoriumvlees met grote internationale vleesverwerkende bedrijven zoals Cargill. Maar tegelijk citeert hij ook Sofie Mulders die in *Knack* beschreef dat er een groot probleem van transparantie is rond voeding uit bioreactoren.

af en toe het kaf van het koren scheiden: daar is toch niets mis mee?

Hij heeft het over de nood aan alternatieven voor de grote vijf technologiebedrijven en vindt die dan in artificiële intelligentie die DAO's (*distributed autonomous organisations*) verbindt via blockchain algoritmes. Andere tendenzen vermeldt hij sec, zonder enige kanttekening, zoals het onderzoek van Unilever om de productie van *fast moving consumer goods* te automatiseren via flexibele nanofabrieken.

Als hij het heeft over *geo-engineering* ten slotte, lijkt hij eerst erg kritisch: het gaat over 'wilde ideeën die grenzen aan het absurde'. Vervolgens maakt hij onderscheid tussen verschillende vormen van *climate engineering*: technologieën die CO₂ verwijderen enerzijds en technologieën die de straling van de zon willen beperken anderzijds. Ten slotte pakt hij uit met de classificatie van *geo-engineering*-technieken die de wetenschapsredactie van *NRC Handelsblad* ooit voorstelde. Waardoor hij laat uitschijnen dat al deze ingrepen wel degelijk vandoen zijn.

Een positieve wervelstorm van ideeën

Het boek van Vandist biedt een positieve stroom van ideeën en projecten die een grote impact kunnen hebben op de toekomst. Dat is zeker de verdienste van het boek. Maar het was sterker geweest als de verschillende projecten toch meer in reliëf geplaatst waren. Soms gebeurt dit in het boek, maar dikwijls helemaal niet. Dat is jammer. En dan bedoel ik niet dat er een ideologische saus over moet. Door meer context te bieden en door ook verschillende opinies te schetsen over wat schijnbaar neutrale technologische ontwikkelingen zijn, had het boek aan belang gewonnen. En